

ALEXANDRIAI HÜPATIA
AZ ELSŐ MATEMATIKUSNŐ

Lassu Levente – K1

Tartalom

Témaválasztásom: Alexandriai Hüpátia.....	3
A nők helyzete az ókor végén	4
Alexandria – a tudományos központ születése és virágzása, Hüpátia szellemi bölcsője.....	5
A tudomány és a kultúra fővárosa valamint a Muszeion.....	6
Alexandriai Hüpátia életének áttekintése	7
A kezdetek	7
Tanulmányai és a munka kezdete	8
Tudományos eredményei.....	8
Hüpátia kapcsolata a városvezetéssel	10
Hüpátia hagyatéka, hatása	11
Összegzés	12

Témaválasztásom: Alexandriai Hüpátia

Felső tagozatos koromig minden nap esti mesével zárult. Eleinte állatmeséket, később az aktuális kedvenc autós, vonatos meséimet, óvodás koromban már népmeséket hallgattam. Amikor elfogytak a mesekönyvek, következtek a regék, mondák. Nem maradhattak ki az ókori egyiptomi történetek sem. Mindig szívesen hallgattam, később olvastam a történeteket, melyek egy letűnt kor valóságát, vagy az idők során színezett történeteit idézték fel. A történelem tantárgy iskolai oktatásával még közelebb kerültem ehhez az érdekes világhoz, olyannyira, hogy ötödik osztályban – amikor az ókort tanultuk – az országos történelemverseny harmadik helyezését tudhattam magaménak. Rendszeresen járok múzeumba. Egyik nagy élményem a szombathelyi Ízisz szentély meglátogatása volt, ahol az ókori világ olyan részleteivel ismerkedtem meg, melyekről addig sejtésem sem volt.

Amikor elkezdtem a témán dolgozni, kiderült számomra, hogy Egyiptom a nők lehetőségeit illetően meglehetősen haladó szellemiségű volt. Ez persze nem jelenti azt, hogy egyszerű helyzetben lettek volna a férfiak világában való érvényesülés, az abból való fel-/kiemelkedést illetően terén.

A kor és a földrajzi terület választása tehát adott volt, az ókori Egyiptom.

De miért éppen Alexandriai Hüpátia? Alexandriát, a tartomány fővárosát az ókori világ tudományos központjaként tartották számon, a korszak legnagyobb templomával büszkélkedhetett. Az ókor legnagyobb tudósai tanítottak és fordultak meg itt és kutatóközpontjában, a Muszeionban, A tudósok között azonban nemigen találhatunk nagy női alakot. Hüpátia korának olyan jelentős tudósa volt, mint a 20. századnak Marie Curie, azonban róla nem tanultunk sem történelem-, sem matematikaórán. Neve szinte ismeretlen a nagyközönség előtt, ezért szerettem volna őt bemutatni, mint kora nagy női alakját, aki nemcsak saját kortársaira volt nagy hatással, hiszen a felvilágosodás antikvitáskultusza is felfedezte, s népszerűvé tette őt.

Olyan karizmatikussággal, bölcsességgel és tudással rendelkező embert ismertem meg benne, akit korának haladó értelmisége méltán ismert el, a fanatikusok és a fanatizálhatók pedig éppen ezen tulajdonságai miatt tekintették veszélyesnek, sőt, ellenségnek. Lehet, hogy meggyilkolásának oka erőteljes személyisége volt? Esetleg bölcsessége, szerteágazó, kiemelkedő, férfiakén is túlmutató tudása, mely befolyással volt másokra, a hatalommal bírókra is? Vagy esetleg az a tény (is), hogy mindezt egy nő tudta képviselni egy olyan világban, ahol

a terjedő, gyökereitől elszakadó kereszténységgel (bizonyos) férfiak akartak dominálni mindenek felett?

A nők helyzete az ókor végén

Hagyományosan az ókori társadalmakban a nők alávetett szerepre kényszerültek a férfiakhoz képest, ennek mértéke azonban nem volt mindenhol egyenlő: míg például Mezopotámiában a nő teljes mértékben a férfi, előbb az apa, majd a férj tulajdona volt, addig Egyiptomban sokkal több joggal rendelkezett, és gazdaságilag viszonylag független lehetett (Pukánszky 2013.). Ez utóbbi területen, így Alexandriában is a lányok születésének éppúgy tudtak örülni, mint a fiúkénak. A gyerekeket hagyományosan tíz éves korukig tudatlannak, ártatlannak tekintették, nagyfokú szabadságot élveztek. A fiúk testi ügyességét, erejét fejlesztették, a lányoknak pedig a háztartásbeli és esztétikai képességeit (Pukánszky 2013.).

Keveset lehet tudni a lányok iskoláztatásáról: valószínűleg nem szorgalmazták, de nem is tiltották azt, így már ez is meglehetősen haladó szemléletnek tekinthető nemcsak az ókor, hanem a még sok későbbi század viszonylatában is. Természetesen a felsőbb osztályok leánygyermekénél, amilyen Hüpátia is volt, az írni-olvasni tanítással nagyobb arányban törődtek, foglalkoztak mint az alsóbb osztálybeli társaiknál (Pukánszky 2013.).

A korabeli társadalmakkal ellentétben Egyiptomban nemcsak a családi életben teljesedhetett ki a nő sorsa. Nyitva voltak előtte szakmák, hivatások; a férfiakhoz hasonlóan dolgozhattak, sőt, önálló tulajdonuk is lehetett. Ám nemcsak pékek, sörfőzők, szakácsok, parfümkészítők lehettek, hanem – szerencsés körülmények között – lehetőségük, de legalábbis joguk volt pappá, orvossá, tudóssá válni is. A nők kedvezőbb helyzetét jelzi az a tény is, hogy e területen számos női fáraó is uralkodott (Váradi, 2021.). A nők státuszának változása, hanyatlása a 4-5. század folyamán indult el.

Hüpátia olyan korban élt, amikor Alexandriában a pogánynak számító hellenizmus mellett a kereszténység is terjedőben, erősödőben volt. Ezért érdemes végiggondolni a keresztény felfogás nőkre vonatkozó részét, hiszen ezek is alakították, formálták az ő életét. A krisztusi nőeszmény szerint nincs különbség férfi és nő között, mindkét fél éppolyan esendő, de ugyanolyan értékes, önálló lény is. Jézus ezt több tettevel alátámasztotta, de elég a házasságtörésen kapott nő megkövezéstől való megmentésére, s az akkor elhangzottakra („Az vesse rá az első követ, aki büntelen közületek!” János Evangéliuma, 8. fejezet) gondolni.

Tanítványai azonban hamar eltávolodtak ezen felfogástól. Már Pál apostolnál, a Krisztus utáni első század közepén megindult ez a folyamat: a Jézus Krisztusban való társadalmi, nembéli, gazdasági egyenlőség, különbségmentesség hirdetése mellett, illetve azt egyre inkább kiszorítva megjelent az ótestamentumi patriarchális és tulajdonló (nő)felfogás. A nőnek engedelmesnek kellett lennie, férfiak társaságában csendben kellett maradnia; lényét pedig az esendőség, vétkeesség – erkölcsi megbízhatatlanság (Éva csábítása), a fizikai gyengeség, a kiszolgáltatottság és a tudatlansággal való felruházottság légköre járta át (Pukánszky 2013.). Ez az attitűd Alexandriába éppen Hüpátia élete idején gyűrűzött be és erősödött meg.

E két, egymással ellen ható áramlat is formálta Hüpátia sorsát.

Alexandria – a tudományos központ születése és virágzása, Hüpátia szellemi bölcsője

Alexandriát Nagy Sándor alapította egy addig jelentéktelennek számító település, Rhakótis helyén Kr.e. 331-ben. Nevét is a nagy makedón uralkodóról kapta. Az általa alapított városok közül ez vált a legnagyobbá és leghíresebbé (doksi.net, 2022.), az ókori tudományok székhelyévé nőtt. Történhetett ez azért is, mert Egyiptomban hagyományosnak mondható módon a középkor kezdetéig haladó, befogadó, nyitott gondolkodás érvényesült.

Alexandria kedvező földrajzi elhelyezkedésű: kikötőváros a Földközi-tenger partjainál, a Nílus deltatorkolatában.

A Nagy Sándort követő első fáraó, I. Ptolemaiosz Szótér híve volt a görög és a közel-keleti tudomány és filozófia egyesüléséből létrejött hellenisztikus kultúrának, és eldöntötte, hogy Alexandria kikötővárosát e kultúra központjává emeli. Könyvtárának egyre inkább híre ment a Földközi-tenger partvidékén, és számos hellén tudós érkezett a tekercsyűjtemény otthonául szolgáló Muszeionba kutatni és tanulni (Múlt-kor, 2021.).

A tudományos központ mellett itt volt található a világ hét csodáinak egyike, a Világítótorony, melyet szintén Ptolemaiosz Szótér építtetett a partvidék zátonyos vidékei megközelíthetőségének elősegítésére a Kr. e. 3. században. Ez egy 160 méter magas építmény volt, melynek fénye 50-60 km messzeségben látszott a tengeren. Ptolemaiosz Szótér volt az is, aki a Alexandriát Egyiptom fővárosává tette (Endreffy 2004.).

A város mellett alapítottak egy másik könyvtárat is, a Serapeiont, melyet korának második legrészesebb épületeként tartottak számon a Capitolium után, s 200 ezer tekercsnyi anyagot foglalt

magában. A Serapeion jelentősége sem lebecsülendő, nemcsak azért, mert tudományos anyaga is hatalmasnak tekinthető, hanem azért is, mert ez a gyűjtemény nem pusztult el az évszázadok során.

Alexandria lakosságát három etnikum alkotta. A görögök a királyi és tudományos negyed, a Muszeion közelében telepedtek le; az egyiptomiak a város déli részén fekvő Rhakótis-negyedben éltek, mely a régi település magja volt; a zsidók a város keleti szélén laktak. Együttélésüket számos, egyre élesedő, Hüpátia életében kicsúcsosodó konfliktus tarkította, ugyanakkor a várost az egyiptomi, a hellenisztikus és a zsidó kultúra olvasztótégelyévé tették (Endreffy 2004.). Tekintettel arra, hogy többféle származású ember alkotta a város lakosságát, és mindegyikben máshogy viszonyultak a nők társadalomban betöltött helyzetéhez, még figyelemreméltóbb Alexandriai Hüpátia tudományos munkássága. Gondoljunk bele, mi lett volna, ha a város egy másik negyedében élő család sarjaként jött volna a világra? Tudós lett volna? Akkor is utat tört volna magának a tudomány iránti lelkesedése és kíváncsisága? Vagy letörték volna a társadalom által szabott korlátok?

A tudomány és a kultúra fővárosa valamint a Muszeion

Alexandria alapítóit és nagyjait az az eszmény vezérelte, hogy legyen egy olyan hely az akkor ismert világban, ahol minden kulturális és tudományos könyv megtalálható. Az ókori világ egyik legjelentősebb szellemi csodája eredetileg a Muszeionban, „a múzsák csarnokában” kapott helyett, amely egyszerre töltött be könyvtári, egyetemi, kutatóintézeti szerepet (Új Akropolisz). Beláthatjuk, hogy mennyire fontos és nagy előrelépés a szellemi életben az a tény, hogy ez volt az első olyan intézmény, amelyet kizárólag a tudományos kutatás és a szellemi örökség megőrzésének céljából hoztak létre, s az ide meghívott tudósok voltak az elsők a világon, akik azért kaptak fizetést és ellátást, hogy "főállásban" foglalkozzanak a tudomány kérdéseivel (Figler-Hasznos, 2004.). A Muszeion a „nagy kikötőtől” délre állt, több évszázadon át a világ szellemi középpontja volt: benne helyezkedett el többek között a legalább 400 000, de valószínűsíthetően 700 000 tekerccset magában foglaló könyvtár (Endreffy 2004.).

Az intézmény páratlanul gazdag gyűjteménye mellett másik fő vonzereje az akadémiai szabadság volt. Nem kötelezte el magát egyik filozófiai irányzat mellett sem, és minden tudóst és tanulni vágyót szívesen láttak (Múlt-kor, 2021.).

A Muszeion pontos működéséről keveset tudni, de biztosan volt benne egy nagy hely közös étkezésekre, melyek kapcsán komoly szellemi munkát, eszmecserét folytathattak; egy szentély

a szellemi munkát inspiráló Múzsáknak; filozófiai és tudományos előadások és viták tartására alkalmas előadóteremmel; növény- és állatkerttel; csillagvizsgálóval; kísérletek végzésére felszerelt laboratóriummal és a hatalmas könyvtárral is büszkélkedhetett (Figler-Hasznos, 2004.). A szellemi szabadság olyan fokát jelképezte, mely vallásos vagy filozófiai, nembéli, anyagi különbségek iránt érzéketlen, egyenlőséget, szabadságot, a közös gondolkodás lehetőségét hirdette bárki számára, aki nyitott volt erre, illetve annak, aki helyzete révén ezt megtehetette.

Alexandriai Hüpátia életének áttekintése

A kezdetek

Alexandriai Hüpátia születésének ideje bizonytalan, a tudósok Kr.u. 350 és 370 közé teszik. Halálának időpontja azonban teljesen bizonyos, 415-ben Szent Cyrill avagy Kürillosz püspök által feltüzelt keresztények kínozták halálra. Egyes vélemények szerint ez a rituális gyilkosság tekinthető Alexandria szellemi központként való hanyatlása kezdetének (Falvay 2016.).

Apja, Alexandriai Theón, szintén híres tudós, a Muszeion vezetőjeként dolgozott. Tehetős és elismert ember volt, ezért lányának alexandriai viszonyok között is többet, jobbat tudott biztosítani a neveltetés, a kultúra, a tudományok és kapcsolatépítés terén annál, ami egy átlagos jómódú lánynak juthatott. Édesanyjáról nem tudunk semmit, s csak valószínűsíthető, hogy nem volt testvére. Hüpátiáról elmondható, hogy szűkebb és tágabb környezete is előnyös forrásokhoz juttatta – már ami pályájának, életének indulását és felvirágzását illeti. Theón maga mellé vette lányát, gondos oktatásban részesítette. Ez az alaphelyzet viszonylag gyakorinak tekinthető a női tudósok pályára lépésének tekintetében: sok olyan nő volt, sőt, szinte csak olyan nők emelkedhettek szellemi viszonylatban magasabbra, aki apja, férje, fivére mellett kezdett tanulni, dolgozni, természettudományos megfigyeléseket végezni (Kéri, 2003.). Noha ezek a nők nem reprezentálják koruk (nő)társadalmát, tevékenységüket vizsgálva a kor nevelési szokásai, mentalitása, erkölcsi, szülő-gyermek, férj-feleség viszonyok tárulnak fel. Általuk rátekinthetünk az egykori tudományos és gazdasági életre, a közép- és felsőbb rétegek életvitelének egy-egy jellemző példájára, szembesülhetünk kulturális változásokkal, betekinthetünk a természettudományok fejlődésének folyamatába is (Kéri, 2003.).

Tanulmányai és a munka kezdete

Hüpatiaát apja Athénba is elküldte tanulni, ahol filozófiát hallgatott. Szülővárosába visszatérve együtt dolgoztak a matematika és a csillagászat tudomány terén, de hamar kiderült, hogy a lány túlszárnyalta apja tudását, aki átengedte neki a Muszeion igazgatását. Messze földön híres, népszerű és hatékony tanár lett, előadásait, érveléseit rengetegen hallgatták. Bámulatos szépség, karizmatikus előadó és népszerű tanár volt, messzeföldről vonzott hallgatókat. Kr. u. 400-ban az iskola igazgatója lett. „Annak ellenére, hogy ezoterikus személy és nő is volt, abban a megtiszteltetésben részesült, hogy közpénzből kapott fizetést, hogy vezesse iskoláját” (Kvadrikus blog, 2013.). Bölcsessége nagy hatással volt környezetére, a legmagasabb körökben is elismerték. Hüpatia férfi tudósok, tanárok öltözetét viselte, nem hordott női ruhákat, szépségéről mégis híres volt. Maga hajtotta kocsival közlekedett, ami szintén nem illett a nőktől elvárt viselkedési mintába (Jéki, 2007). „Az egész város 'számított rá és imádta'. Minden nap felszállt a kocsijára és elhajtott az akadémiára, egy szépen feldíszített előadóterembe, amelyet illatos olajokat égető libegő lámpákkal világítottak meg, s amelyet görög művészek festményeivel díszített körfolyosó ölelt körül. Hüpatia fehér ruhájában és babérkoszorúval a fején ékesszóló görög nyelven bilincselte le hallgatóit” (Kvadrikus blog, 2013.).

Nem csak a Muszeionban adott elő, hanem saját otthonában is. Csillagászati, matematikai előadásain kísérleti eszközöket használt (pl. csillagóra, hidrométer), amivel gyakran ejtette ámulatba hallgatóit (Kvadrikus blog, 2013.). A természettudományokban többre tartotta a kísérleti bizonyítást az okoskodásnál.

Ő maga a hellenizmus hívének vallotta magát, leginkább a bölcsesség erejében hitt, de megismerkedett a keresztény tanokkal is. Leginkább a neoplatonizmusban mélyedt el, életvezetését leginkább ez határozta meg.

Tudományos eredményei

Bár nem maradtak fenn tőle eredeti írások, tanítványai és kortársai révén mégis sokat tudhatunk munkásságáról. Tudományos eszközöket tökéletesített és fejlesztett ki (asztrolábium/csillagóra: csillagászati számítások gyors elvégzésére; hidrométer: folyadékok fajsúlyának mérésére szolgáló eszköz), matematikai tankönyvet írt, hatékony módszert fejlesztett ki a maradékos osztás elvégzésére. Mégis tanításaival gyakorolta a legnagyobb hatást (Fiorio).

Ő volt az egyik első tudós, aki érdemben foglalkozott a heliocentrikus világmép elméletével, és nagy figyelmet szentelt a pályagörbéknek, köztük az ellipszisnek, ami leírja a bolygók Nap körüli mozgását (wikipedia: Alexandriai Hüpatia).

Platón és Arisztotelész filozófiai örökségét, a misztikus filozófus Plótinosz és a matematikus Pitagorasz tanait vitte tovább. Ezek a hatások a neoplatonizmusban olvadtak össze új rendszerré. Az újplatonizmus képviselői szerint a matematikának spirituális vonatkozása van. Négy ágra osztható: számtanra, mértanra, csillagászatra és zenére. Hitük szerint nemcsak gyakorlati hasznot adnak ezek a tudományok, hanem egyenesen a világegyetem szent nyelvének megismeréséhez vezetnek. A neoplatonikusok az ismétlődő mintákkal teli algebrai képleteket, a geometrikus formákat, bolygópályákat, harmonikusan tagolt zenei hangokat egy racionális és kozmikus erő, az „Egy” megnyilvánulásának tekintették (Fiorio).

Hüpatiaát pogánynak tartották, nem hódolt egyetlen konkrét istennek sem, ám a matematikában gyökerező filozófiai ideáit többféle vallásos szempont szerint is lehetett alkalmazni. Éppen ezért jól megfértek egymás mellett tanítványai között zsidók, keresztények, hellének is (Fiorio). Hüpatia szabad és elfogadó légkört tudott teremteni maga köré. Ez adódhatott részben átlag feletti tudásából, bölcsességéből, ahogy női mivoltából, nőies lágyságából is. Minden esetre olyan befogadó atmoszférában dolgozott tanítványaival, mely megkülönböztette iskoláját korának minden más, férfiak által irányított tudományos központjától.

A neoplatonizmus az antikvitás utolsó nagy szellemi áramlata. Eszerint csakis az ideális világnak van igazi létezése. Mindennek központja az Istenség, vagyis az Egy; a Legfőbb Jó, a Szellem, mely önmagát ideális világgént gondolja el és a Lélek, mely az isteni értelem ideái szerint alakítja az anyagi világot. Minden fizikai-érzéki jelenséget a tiszta szelleminél alacsonyabb rendűként kezeltek, ugyanakkor nem tekintették a fizikai valóságban megjelenő dolgokat eleve rossznak. Az Istenség látását tekintették a legfőbb célnak, melynek elérésére tiszta élet, folytonos öntökéletesítés teszi képessé az embert. Meglátásuk szerint az ember lényege nem az érzéki világban van; a szellemi világ nem egy tőlünk független létező, hanem a legbensőbb magunkban létező, melyhez folyamatosan igyekszünk kapcsolódni (wikipedia: Újplatonizmus). Alexandriai Hüpatia is ezek szerint az elvek szerint élt, létezett, s mutatott példát tanítványainak. Filozófiai tanai nemcsak az objektív természettudományos vizsgálatokhoz adtak megfelelő táptalajt, de semmilyen valós vallási ellentmondást nem rejt a keresztény és/vagy a zsidó tanokhoz képest. Talán csupán több elfogadást, nyitottságot, megengedést tartalmaz.

Hüpatia kapcsolata a városvezetéssel

Számos politikussal ápolta jó kapcsolatát, többek között a város vezető római prefektussal, Oresztésszel is. Járt a férfiak gyűlésére, ahol nemcsak megtűrték, hanem elismeréssel adóztak bölcsessége előtt. A férfiak gyűlése, melynek helyszíne az agóra, a polgárjoggal bíró férfiak döntési jogú szervezete volt. Ahogy a neve is mutatja, ezen a fórumon nők nem vehettek részt, ám Hüpatia kimagasló tudásával, nyitottságával olyan köztisztviselőt teremtett maga köré, mely a férfiak számára is tagadhatatlan volt, s véleményére számítottak, meglátásait figyelembe vették. Az itt szerzett befolyása nagyban hozzájárult vesztéhez is.

Kürillosz püspök ugyanis úgy vélte, Hüpatia hangolja a római prefektust őellene, hiszen a keresztények és a hellén kultúra követői, valamint a keresztények és a zsidók között is komoly harcok, konfliktusok dúltak, melyeket Oresztésznek erős kézzel kellett kezelnie. Kürillosz mindezt Hüpatiaát okolta, s mivel az asszony valóban rendkívüli egyéniség lehetett, a püspök szempontjából érthetőnek tűnik e hozzáállás. Kürillosz egyébként is türelmetlen és kegyetlen volt azokkal szemben, akiket a kereszténység ellenségeinek vélt, csak az alkalmat várta, hogy leszámoljon velük (wikipedia: Alexandriai Hüpatia). Ugyan Hüpatia mértékletességre intette barátját, Oresztészt, a prefektus az elmérgesedett helyzetben nem követte ezeket a tanácsokat (Fiorio). Így Alexandriai Hüpatia sem kerülhette el a sorsát.

Oresztész, bár maga is keresztény volt, igen rossz néven vette, hogy a püspök minden eszközzel igyekszik az egyház fönnhatóságát a világi kormányzásra is kiterjeszteni. Közben a város zsidó lakossága sorozatosan konfliktusokba keveredett a keresztényekkel, és a püspök elhatározta, hogy kiutasítja őket Alexandriából. Ez még inkább elmérgesítette a két vezető viszonyát. Ellentétük a keresztények és a zsidók közti erőszak miatt éleződött ki. A fő kérdés arra vonatkozott, hogy ki jogosult a krízis kezelésére: az állami prefektus, vagy az egyházvezető püspök? (Római kor) A konfliktus etnikai, kulturális vagy vallási természetű-e?

Kürilloszt egy erős, keresztény férfiakból álló csapat támogatta, s parancsait is velük hajtották végre. Amikor a viszály a tetőfokára hágott, a csoport nyilvánosan kikezdte Oresztészt, és pogánysággal vádolták meg (Római Kor). Egyikük egy kővel megtámadta az államférfit, akit az azonnal és kegyetlenül kivégeztetett (Hüpatia tanácsa ellenében), s a püspök természetesen rögtön mártírnak nyilvánította a merénylőt. Mivel Kürillosz tudta, hogy Oresztész gyakran kikérte Hüpatia tanácsát, elhatározta, hogy példát statuál az asszonnyal (Római Kor): az erőszakos szerzeteseket a nő ellen fordította (Falvai, 2016). A püspök mágiával, hipnotizálással, azaz boszorkánysággal, neoplatonikus és matematikai tanai miatt eretnekséggel

vádolta meg őt (wikipedia: Alexandriai Hüpatia). Hüpatia bölcsessége Kürillosz útjában állt, aki nem volt rest keresztény követőit ellene szítani.

Így 415-ben a püspök által fanatizált keresztények elfogták és kivégezték Hüpatiót. Ennek mikéntje bizonytalan, de minden valószínűség szerint kínhalált halt. Valószínűleg egy templomba hurcolták, ruháját letépték, bőrét cserépdarabokkal és kagylókkal felhasogatták, szétkaszabolták. Testének maradványait, műveit és feljegyzéseit (egyetlen levele kivételével) a feldühödött tömeg elégette.

Hüpatia halálának erős lenyomata maradt a városon: a haladó gondolkodók elhagyták azt, így Alexandria rövidesen szellemi hanyatlásnak indult, megszűnt tudományos központként létezni. A tudásszomj, kíváncsiság, egyenlő bánásmód vele együtt elveszett (Fiorio).

Hüpatia hagyatéka, hatása

Hüpatia a későbbi korokban szimbólum lett. Briliáns elméje mellett csodálták szépségét, báját, kedvességét. Alakja a felvilágosodás korában rendkívül népszerű volt, hiszen az ókori műveltség és tudomány egyik megtestesítőjének tartották, élettörténetén keresztül értelmezték az egész ókor bukását, a tudományosság eltűnését, melynek helyét a barbarizmus vette át (wikipedia: Alexandriai Hüpatia). A róla kialakult képet tovább erősítették a 18-19. században róla megjelent romantikus művek, melyek a szép és okos nő harcát szimbolizálják a férfiak társadalmában (Kvadrikus blog).

Nevét őrzi a Holdon egy 40x30km-es majdnem 1,5 km mély kráter, melynek közelében Theón és Kürillosz kráterei találhatóak; s e krátertől északra egy 180 km hosszú holdrianás. 1884-ben aszteroidát fedeztek fel, mely szintén az ő nevét kapta.

Több tudós társaság fejezte ki tiszteletét azzal, hogy névadóul ezt a hellén tudósnőt választották, de így döntött egy feminista folyóirat (*Hypatia: A Journal of Feminist Philosophy*, USA, 1986-) szerkesztősége is.

Regények, drámák, versek ihletője volt. 2009-ben film készült életéről Alejandro Amenábar rendezésében *Agóra* címmel.

Raffaello *Az atheni iskola* című freskójának háttérében feltehetőleg őt ábrázolta, de számos más festmény főalakjaként is megjelent (wikipedia: Alexandriai Hüpatia).

Összegzés

Kürillosz püspök híven képviselte a 4. századra megváltozott nőeszmény prófétáját: a nő esendőségét, erkölcsi megbízhatatlanságát, a patriarchális rendet hirdette. A nőknek engedelmesnek, otthonülőeknek, a családjára fókuszáló, férjüktől függő és annak mindenben engedelmes személyeknek kellett (volna) lenniük. Hüpátia magatartása, elvei, összességében lényének autonomitása ezen nézeteknek szögesen ellentmondott.

Hüpátia nemcsak hogy nem volt csendes, visszahúzódó, passzív, alázatos, hanem kíváncsi, őszinte, véleményét, elveit, tanait bátran felvállaló tudós nő volt. Megtehetette, mert jó helyen és jó, támogató családba, közegbe, jó társadalmi körülmények közé született. Anyagi, társadalmi és kulturális helyzete kedvezett szellemi fejlődésének; édesapja mindenben mellette állt, s még ahhoz is elég intelligens volt, hogy félreálljon, amikor megtapasztalta, hogy leánya tudományos munkássága túlszárnyalta az ő képességeit.

A Hüpátia által képviselt tulajdonságok mindegyike a püspök által is hangoztatott kései páli tanítások alapján elfogadhatatlannak bizonyultak. Egy korlátozó, beszűkültebb látásmód kezdett terjedni. Feltételezhető az is, hogy ebben a szemléletben az a tény, hogy egy nő szellemi és erkölcsi viszonylatban a férfiak fölé emelkedjen, sértette/sérthette a Kürilloszhoz hasonlóak (férfiúi) önértékét, veszélyeztetve érezhették hatalmukat, tekintélyüket, presztízsüket is.

Ezek miatt úgy gondolom, Hüpátia sorsa a közép- és újkori boszorkányüldözések előképeként is tekinthető, hiszen olyan nőt állítottak pellengérré és végeztek ki brutálisan kereszténynek mondott férfiak, akinek tanításai ellent nem mondtak, de felette álltak az őt üldözők tudásának.

Források

- Alexandriai Hüpátia. in: https://hu.wikipedia.org/wiki/Alexandriai_H%C3%BCpatia
- <https://doksi.net/hu/news.php?order=ShowArticle&id=668>
- Endreffy Kata: Alexandria, 2004. in:
<http://www2.szepmuveszeti.hu/hyperion/lexikon.php?s=alexandria>
- Falvay Dóra: Alexandriai Hüpátia, 2016. in:
<https://elitmed.hu/ilam/gondolat/alexandriai-hupatia>
- Figler Krisztina – Hasznos Andrea: Az alexandriai Museion, 2004. in:
<http://www2.szepmuveszeti.hu/hyperion/lexikon.php?s=az%20alexandriai%20museion>
- Fiorio, Soraya Field: The murder of ancient Alexandria's greatest scholar. in: TedEd
<https://ed.ted.com/lessons/the-murder-of-ancient-alexandria-s-greatest-scholar-soraya-field-fiorio>
- Jéki László: Nők a tudományban – Tíz híres hölgy portréja, 2007. in:
<https://www.origo.hu/tudomany/20070307noka.html>
- Kéri Katalin: Nők a csillagászat történetében, 2003. in:
https://epa.oszk.hu/00200/00296/00001/ujgx0111.htm?fbclid=IwAR3gtqQzToJ6o7dOqvPYOKKdWwbZvm2lmGff6cM1m_H7yIPphjyStyPHVE
- Kvadrikus blog: Az első matematikusnő, 2013. in:
<http://kvadratikus.blogspot.com/2013/07/az-első-matematikus-no.html>
- Múlt-kor Történelmi Magazin: Nem egyszerre, hanem fokozatosan pusztult el Alexandria híres könyvtára, 2021. in: https://m.mult-kor.hu/nem-egyszerre-hanem-fokozatosan-pusztult-el-alexandria-hires-knyvtara-20210304?fbrkMR=detect&fbclid=IwAR0h0m33I15__nji9-G0W766Kmadk5pmi3I3JoGD0cQZHyzKzqLjgAbF2TE&pIdx=4
- Pukánszky Béla: Bevezetés a nőnevelés történetébe, 2013. in:
<http://www.jgypk.hu/mentorhalo/tananyag/noneveles/index.html>
- Római Kor: Erőszak Alexandriában. in:
https://romaikor.hu/keresztenyseg_a_romai_birodalomban/a_keresztenyseg_diadala/terites_es_kenyszerites___a_kereszteny_birodalom_hajnala/cikk/eroszak_alexandriaban
- Új Akropolisz Filozófiai Iskola: Alexandria. in:
<https://www.ujakropolisz.hu/cikk/alexandria>
- Újplatonizmus. in: <https://hu.wikipedia.org/wiki/%C3%9Ajplatonizmus>

- Váradi Melinda: Ilyen volt nőnek lenni az ókori Egyiptomban: nagyon más volt az asszonyok helyzete, mint a korabeli társadalmakban, 2021. in:
<https://femina.hu/kapcsolat/nok-elete-okori-egyiptom/>